

daar ook als zodanig te handhaven, tegen Amerikaniserende tendenzen in (Elton J. Bruins, 'An American Moses': Albertus C. Van Raalte as Immigrant Leader, 19-34, en meer kwantitatief: Robert P. Swierenga, 'Pioneers for Jesus Christ': Dutch Protestant Colonisation in North America as an Act of Faith, 35-56). Zo was het Nederlands nog tot in het eerste decennia van de twintigste eeuw de religieuze voertaal. Een treffende illustratie is de op 116 afgedrukte advertentie, waarin Kamp's Herbal Bitter Wine Co. naar aanleiding van het bezoek van Bavinck in 1908 zijn 'Calvyn bitters' aanprijst in bijna niet te volgen 'Nederlands' ('Een gezond lichaam, geeft een heldere geest; dat is als er verstands vermogen is. Iemand, die altyd klaagt, omdat men kwaalachting is zal altyd, in Bekrompenheid Jevonden worden.').

Amerikaanse protestantse invloeden op Nederland daarentegen zijn er wel, maar zij liggen meer op het praktische vlak, en zijn ook niet beperkt tot de gereformeerde traditie. H. Krabbendam bespreekt de invloed van de Amerikaanse matigheidsbeweging in Nederland ('A Plant of American Origin, Fit For Dutch Soil?' *American Protestantism and the Dutch Reformed Temperance Effort*, 1835-1935, 57-78, vgl. DNK 46) en J. Smelik de invloed van de gospels (*The Gospel Hymn in the Low Countries*, 79-96).

De hierboven genoemde artikelen vormen tezamen een behoorlijk samenhangend geheel, en geven een goed beeld van de (wisselende) relaties tussen Nederland en de Verenigde Staten.

De laatste twee artikelen staan er daarentegen volkomen los van. A. van Ginkel onderzoekt *The Place of the Church in Society: Views of Dutch and American Ministers in Canada in the 1950s* (139-158), en daarmee belanden we in een ander land en een andere tijd, ook al zijn er herkenningpunten, omdat ook hier de Nederlandse immigranten in religieus opzicht zichzelf willen blijven. In het laatste artikel (*The Meaning of Dutch Segmentation for Modern America*, 159-176) probeert Stanley W. Carlson-Thies zonder succes aan te tonen dat het Nederlandse verzuilingsmodel ook nuttig zou kunnen zijn om de protestantse orthodoxie een duide-

lijker en invloedrijker eigen plaats in de hedendaagse Amerikaanse samenleving te geven. De auteur lijkt zich volkomen blind te staren op het aantrekkelijke 'onder ons'-karakter van de protestantse zuil in Nederland, en heeft geen oog voor de tijd en omstandigheden waarin verzuiling en ontzuiling in Nederland plaats hadden. Zijn waarneming dat 'if the (Dutch, LW) government decides now to support one form of service or treatment, it supports every variety' lijkt mij in een tijd waarin vrijwel alleen het confessionele onderwijs nog als zodanig bestaat – nog afgezien van de twijfels die men soms bij de confessionaliteit ervan kan hebben – getuigen van dezelfde door idealen gestuurde selectieve waarneming, die Abraham Kuiper er anderhalve eeuw geleden toe bracht Amerika te verheerlijken. Maar of dat nu de 'exchange' is die de organisatoren van het congres voor ogen hadden, betwijfel ik.

Lodewijk Winkeler

¶ **G.C. Hovingh, *Johannes Post. Exponent van het verzet. Een biografie*, Kampen, 1995. 422 pag. ISBN 90-242-6462-6. f 52,50.**

Ongeveer vijftig jaar na het verschijnen van de 'levensroman' van Anne de Vries ligt er een tweede biografie over het leven van de verzetsstrijder Johannes Post. De auteur, gereformeerd predikant, belicht op basis van veel nieuw bronnenmateriaal de heldhaftige, maar ook de schaduwzijden van Post. Daardoor wordt hij beter in beeld gebracht, zonder dat het ten koste gaat van de bewondering die een man als hij blijft oproepen.

Uit de geschiedschrijving en de sociologie is bekend dat mensen met een sterke overtuiging niet zelden zich verzetten tegen door hen gesignaleerde onrechtvaardigheid. Uit het boek van Hovingh doemt een man met zo'n overtuiging op, geworteld in het gereformeerde leven voor de oorlog. Hovingh wijst daarnaast op de invloed van de volksaard van de streek waar Post is geboren en getogen (Zuid-Drenthe): achterdochtig, vrijgevochten, soms bijna anarchistisch. De verzetshouding zat Post dus in de genen.